

peccandi ex perfecta deliberatione, tum quia in illa secunda mora omnino fuerunt intenti ad finem supernaturalem, et ad deliberandum de mediis ad illum necessariis; tum etiam, quia multum credibile est, in tota illa mora a divino amore non cessasse, neque ab aliis virtutum actibus illo tempore opportunis, ut erat submitio ad Deum, et ad Christum, et gratiarum actio pro tantis beneficiis, et detestatio superbiæ malorum Angelorum. Denique a posteriori, seu ab inconvenienti potest ratio valde probabilis reddi, quia si aliqui Angeli iusti venialia peccata commisissent, cum illis, vel sine integra satisfactione pro illis ad terminum viæ pervenire potuissent, et fortasse in aliquibus ita contigisset, et consequenter illi non transissent immediate a via ad patriam, sed Purgatorii remedio indignissent, quod asserere novum, et inauditum esset. Igitur Angeli sancti nulla pœnitentia, vel indulgentia de peccatis etiam venialibus indignuerunt: mali autem Angeli etiam de mortalibus illam consecuti non sunt.

14. *Assertionis ratio difficilis.* — *Predicta ratio communius censetur esse impotentia, seu incapacitas pœnitendi.* — Rationem autem solidam reddere assertionis positæ, et de facto intellectæ, difficile est; quia vel pœnitentia de peccato commisso erat possibilis Angelo, vel impossibilis: si possibilis, unde constat non illam elegisse? si impossibilis, quæ ratio hujus impossibilitatis reddi potest? et quidem ex illo universali effectu obdurationis, seu pertinaciæ in peccato commisso, valde probabiliter colligitur impotentia ad pœnitentiam agendam, et communiter ita solent loqui Doctores, paucis exceptis, nimirum Scoto, et Gabriele, in 2, distinct. 5 et 6, quibus consentit Salmeron, supra, qui contra seipsum objicit, interrogando: *Si potuerunt Angeli pœnitentiam agere de peccato, quare inter tot myriades Angelorum, qui ceciderunt, nullum pœnituit?* Solumque respondet, hoc esse magnum arcanum divinæ sapientiæ. Postea vero aliquam rationem reddere conatur, quia Angeli cum sint spiritus, mordicus illam sententiam apprehenderunt, eique obstinata voluntate adhæserunt. Verumtamen nisi hæc obstinatio sit cum impotentia retrocedendi, interrogationi responsio adæquate non satisfacit: et ideo alii theologi absolute respondent Angelos fuisse incapaces pœnitentiæ, et retractationis pravæ electionis semel factæ; et favent Damascenus, et alii ex Patribus citatis. Sed qualis sit hæc incapacitas, præsertim pro tempore viæ, diffi-

cile explicatur, et ideo ratio illius impotentiae quaerenda est, simulque explicandum est, qualis illa impotentia sit.

15. *Prima ratio fundandi dictam incapacitatem.* — *Enercatur.* — Prima ergo ratio reddi solet ex inflexibilitate voluntatis angelicæ, quæ tota efficacia, et perspicacitate apprehendit, et deliberat, id, quod eligit, et ideo electionem semel factam non mutat, ita D. Thomas, 1 p., quæst. 63, art. 6 et 64, art. 2, quem in hoc sequuntur Capreolus, Cajetanus, Ferrara, et alii recentiores Thomistæ, cum aliis auctoribus, quos in libro tertio in simili puncto allegavimus. Verumtamen si hæc inflexibilitas tanta esse intelligatur, ut simpliciter dicat naturalem impotentiam Angeli ad mutandam electionem semel factam, a nobis improbatum est hoc fundamentum in dicto libro tertio; et quæ ibi diximus de electione facta in materia et solis viribus liberi arbitrii, eandem, vel majorem vim habent in electione superante naturam, quia Angelus ex se facilius potest deficere, et inconsiderate agere in materia supernaturali, quam in naturali, ut omnes fatentur. Si vero illa ratio intelligatur de inflexibilitate, quæ non absolutam impotentiam, sed magnam difficultatem in mutando proposito plene deliberato dicat: esto fundamentum sit verum, vel maxime probabile, non tamen videtur sufficiens ad reddendam rationem, ob quam nullus Angelorum, qui semel peccavit, malam electionem retractaverit; quia quantumvis res sit difficilis, si absolute est possibilis, et contingens, aliquando evenit, et in tanta multitudine, verisimile est, unum vel alterum pœnituisse, vel saltem contrarium cum rationis fundamento affirmari non poterit.

16. *Secunda ratio.* — Secunda ratio reddi potest ex parte durationis brevissimæ Angelis concessæ ad deliberandum, et merendum, vel demerendum in via. Nam præter primum instans creationis solum secundum instans pro termino viæ illis concessum est: unde factum est, ut qui peccarunt, a peccato resurgere nunquam potuerint, quia in eodem instanti secundo non potuerunt simul male eligere, et retractare electionem, quia hoc involvit contradictionem; neque immediate post illud instans potuerunt, quia jam erant in statu damnationis; et ita consurgit absoluta impotentia, quamvis ex diverso capite. Nam pro secundo instanti orta est ex necessitate, quam vocant in sensu composito, qua res, quando est, necessario est; sic enim supposita mala electione Angeli, necessario illam habuit pro illo instan-

ti in quo peccavit, et ideo non potuit in eodem instanti illam deserere, aut retractare. In altero vero instante immediate sequente impossibilitas ex statu orta est; quod est certum quoad retractationem fructuosam: de retractatione autem infructuosa, seu per dolorem, seu pœnitentiam naturalem, non est id necessarium, ut in capitibus sequentibus dicemus: nunc enim solum de statu viæ tractamus.

17. *Predicta ratio suas patitur difficultates.* — Et quoad illum habet dicta ratio duas difficultates: una est, quia videtur supponere id, cujus rationem investigamus. Cum enim Deus sit infinite misericors, quomodo credi potest ita limitasse viam Angelorum peccantium, ut nullum tempus, aut instans illis concesserit, in quo pœnitentiam agere potuissent? Altera difficultas est, quia dicta ratio supponit illam secundam moram viæ angelicæ fuisse omnino indivisibilem, etiam per coexistentiam ad nostrum tempus. Probatur, quia si illa mora habuisset in se majorem permanentiam coexistentem certæ parti temporis nostri, in illa potuisset Angelus habere duos actus contrarios, unum peccati coexistentem priori medietati illius durationis, et alium doloris de peccato coexistentem priori medietati ejusdem particulæ temporis, et ita cessaret impossibilitas composita. Dicta ergo ratio illud fundamentum necessario supponit, at vero parum credibile est, ut de Angelis sanctis ostendimus: imo ibi probavimus illam secundam moram etiam in propria mensura non fuisse ita indivisibilem, quin intra illam potuerunt Angeli sancti habere aliquorum actuum varietatem, et successionem. In hoc autem eadem est ratio de malis Angelis, ut ibi satis probatum est, et ex dictis etiam de peccato Angelorum intelligi potest.

17. *Tertia ratio.* — Tertia ratio sumitur ex denegatione divini auxilii: quia sine speciali auxilio gratiæ non potuit Angelus veram pœnitentiam de peccato semel commisso agere, ut ex materia de gratia supponitur. Deus autem hujusmodi auxilium omnibus Angelis semel peccantibus juste negare potuit, et per occultum judicium suum denegavit; ergo inde sufficiens ratio impotentiae sumitur. Minor quoad priorem partem manifesta est: quoad posteriorem vero præcipue ostenditur ab effectu, quia si nullus peccantium resipuit, magnum signum est, nullum eorum ad resipiscendum auxilium habuisse; et hac ratione multi ex scholasticis uti videntur in 2, d. 7, ut videri potest in Bonaventura, Scoto, Richar-

do, Ægidio, Durando, Gregorio, Gabriele, Majori, et Bassole, et in Marsilio, in 2, q. 5, a. 5, et aliis, quos infra tractando de obstinatione dæmonis referemus. Est enim præ oculis habendum longe aliam esse quæstionem de obstinatione dæmonum in statu damnationis, a quæstione de impœnitentia Angelorum adhuc in via existentium, cujus signum est, quod prior obstinatio hominibus etiam damnatis communis est: posterior vero impœnitentia, seu pœnitentiæ incapacitas in hominibus viatoribus non invenitur. Dicti ergo auctores loquuntur de obstinatione status damnationis, et consequenter etiam loquuntur de denegatione auxilii non tantum efficacis, sed etiam sufficientis: tanta vero desertio, seu denegatio auxilii non videtur posse admitti in Angelis adhuc viatoribus.

19. *Objicitur contra tertiam rationem.* — Unde contra dictam rationem sic argumentor. Nam vel intelligitur de denegatione auxilii efficacis concessio sufficientiæ, vel de utriusque carentia. Primum non sufficit ad impotentiam pœnitendi, nam qui habet auxilium sufficiens ad operandum simpliciter, est potens ad agendum, juxta doctrinam Augustini, lib. de Correct. et Grat., cap. 10 et 11, et communem in materia de Gratia. Secundum autem difficile creditu videtur, quia Deus ex se nemini negat viam salutis, quamdiu non est in termino damnationis, et hac ratione docent theologi, homini quantumvis pessimo non negari auxilium sufficiens, quia hoc repugnat statui viatoris: quæ ratio etiam in Angelis viatoribus locum habet, et declaratur in hunc modum, nam viator Angelus etiamsi ei denegetur omne auxilium, per solum liberum arbitrium cum generali concursu naturæ debito, (qui ei non negatur) posset habere naturalem displicentiam mali commissi, quæ licet non esset ullo modo dispositio ad impetrandum gratiam, vel remissionem peccati, nihilominus esset bona moraliter, et in ea faceret Angelus quantum in se esset, ad expellendum peccatum. Ergo non est verisimile Deum ex se negasse auxilium Angelo sic operanti, vel etiam non operanti, nec ponenti alium obicem, ut per illud possit altiori modo ad detestandum peccatum conari: et confirmatur hoc, nam Angelus peccans non statim in via perdidit habitum fidei (suppono enim illud peccatum non fuisse infidelitatis, et per alia peccata fidem non amitti); ergo cum habitu fidei habuit etiam auxilium sufficiens ad exercendum actum fidei, quo considerare potuit sui peccati turpi-

itudinem, ac gravitatem : ergo per hanc considerationem potuit excitari ad piam etiam poenitentiam agendam; ergo non est verisimile Deum ex se denegasse adiutorium, quo illam ageret, si vellet, cum nondum esset ultimo iudicio damnatus.

20. *Ut quidam respondeant objectioni proxime factæ. — Non placent. —* Ad hanc vero objectionem responderi potest Deum quidem non negasse Angelis malis auxilium sufficiens pro statu viæ, denegasse autem efficacem, atque hoc satis esse, ut nullus eorum poenitentiam egerit, imo etiam ut eam agere non potuerit, saltem in sensu (ut aiunt) composito, quia sine auxilio efficaci nemo potest cum auxilio tantum sufficiens converti, hæc autem impotentia est sufficiens ad veritatem assertionis, et dicti fundamenti ejus efficacitatem : hæc vero responsio haberet suam probabilitatem, si auxilium efficace præveniens consisteret in speciali motione DEI distincta a toto auxilio sufficiens, et necessaria ad agendum, ac vi sua efficaciter determinante voluntatem ad volendum; nam tunc consequenter dicendum esset, Deum suo arbitrio, et secreto consilio negasse hoc auxilium efficace malis Angelis. Verumtamen nos credimus, hunc modum auxilii efficaci destrueret libertatem in iis, quibus datur, et esse contra sufficientiam auxilii in iis, quibus negatur; et ideo supponimus, auxilium efficace præveniens non distingui a sufficiente, nisi in ea congruitate, quæ sumitur ex habitudine ad effectum prævisum, ut infallibiliter futurum sub conditione, si tale auxilium præveniens in tali opportunitate detur. Hoc autem supposito non videtur dicta responsio satisfacere. Primo, quia auxilium sic efficace est quidem necessarium, ut vitetur peccatum, non autem ut vitari possit : ergo licet mali Angeli illud non habuerint, simpliciter potuerunt poenitentiam agere de peccato suo. Secundo quia videtur illa responsio petere principium, quia illud auxilium ideo non fuit efficace, quia ipsi noluerunt; unde ergo constat ex tanta multitudine Angelorum peccantium, nullum voluisse cooperari illi auxilio sufficienti cum posset, ac proinde nullum illorum habuisse auxilium efficace.

21. *Componitur ratio sufficiens ex tribus adductis. — Quid ex prima sumendum. —* Propter has ergo difficultates dici potest, eis quidem concludi nullam ex prædictis rationibus solam, et per se spectatam esse per se efficacem, et fortasse non in hoc sensu tradi ab auctoribus : ex illis autem omnibus simul sumptis

confici posse unam, quæ moraliter, et pro captu nostro satisfaciatur; nam ex prima ratione sumimus Angelos peccantes per primam electionem malam, quam habuerunt, obduratos fuisse, et excæcatos, non quidem per absolutam impotentiam mutandi electionem malam in bonam, qualis est obstinatio damnatorum, sed per magnam moralem difficultatem mutandi voluntatem, et habendi considerationem intellectus, quæ ad hanc mutationem fortiter moveat, ad eum modum, quo pravi homines per multiplicationem peccatorum in via excantur, et obdurantur, ut Scriptura loquitur : quod enim in homine per plures actus fit, satis credibile est, fieri in Angelo per unam deliberatam electionem, propter summam in intelligendo velocitatem, et magnam in sua determinatione efficacitatem, et de hac obduratione videtur loqui Damascenus, dicto lib. 2, cap. 3, et Cassianus, dicta collat. 4, cap. 13, Augustinus seu auctor operis de mirabilibus sacræ Scripturæ, l. 1. cap. 2, et de eadem videtur interpretandus D. Thomas, sicut etiam de illa loqui videntur Richardus, in 2, dist. 7, art. 2, quæst. 1, et Durandus, quæst. 2, et alii ex scholasticis.

22. *Quid sumendum ex secunda. —* Ex secunda vero ratione sumimus, secundam moram concessam omnibus Angelis pro statu viæ, esto non fuerit omnino indivisibilis, fuisse tamen brevissimam. Ita supponunt communiter theologo, et ratio hujus brevitatis, præter voluntatem Dei, reddi potest ex naturali conditione ipsius angelicæ naturæ, nam Angeli (ut ait Durandus) habent Deiformem intellectum, velocissimumque ad excogitandum, et ideo tam ad eligendum, quam ad perseverandum, et ad exsequendum, quod elegerint, brevissima via indigent, et ideo talis eis divina voluntate præscripta est, et in hoc est longe diversa ratio in homine, et in Angelo, quia homo in corpore corruptibili multo tempore indiget ad perfecte intelligendum, et deliberandum, ac proficiendum, et ideo totum tempus vitæ præsentis, licet prolixum sit, ad merendum, et proficiendum si velit, ei concessum est, et consequenter ad resurgendum etiam a peccato, si ceciderit. Propter quod dixerunt Patres supra allegati, quod hominibus est mors, esse Angelis casum. Neque hoc est contra misericordiam Dei, ut objiciebatur, quia illa brevis via non pro malis Angelis tantum, sed etiam pro bonis præscripta est; tum quia non est præscripta illa mora ex peculiari conditione, aut perfectione alicujus speciei angelicæ, sed

ex generali conformitate, et proportionem ad totum gradum intellectualem, et pure spiritualem; tum etiam, quia illa brevis via indifferens fuit ad meritum bonum et malum, et ad terminum damnationis et salutis : unde per se loquendo, et ex intentione Dei magis fuit ea misericordia, et ex affectu conferendi præmium, quam ex appetitu vindictæ, et hæc consideratio si attente inspiciatur, dissolvit fere omnes conjecturas, quas contraria opinio meditatatur.

23. *Quid denique ex tertia. — Prima congruentia, cur Deus potius Angelos peccantes, quam homines deseruit. — Secunda. — Tertia. —* Ex tertia vero ratione sumimus : esto verum sit, post Angelorum lapsum spectatum (ut sic dicam) in suo initio, id est, ut coexistentem unico indivisibili instanti nostri temporis, Deum non statim, seu immediate post, negasse illis auxilium sufficiens, quod est veluti conaturale statui viæ in ordine ad supernaturalem terminum, et quod est simpliciter necessarium ad potestatem bene operandi, hoc enim probant rationes dubitandi, in principio positæ, nihilominus tamen verisimillimum esse, negasse illis omne auxilium excitans, seu præveniens majus, seu abundantius, quia nec erat debitum ex vi status, vel alicujus generalis legis, nec etiam ipsi Angeli mali per actus suos illud meruerunt; unde fortasse etiam Angelis sanctis talia excitantia auxilia uberiora in sua entitate, et in ratione auxilii, data non sunt (ut multi volunt) vel certe si ad perseverandum in via illis data sunt (ut nos probabilius existimavimus) ipsi aliquo modo illam gratiam promeruerunt, quia prioribus auxiliis optime usi sunt, quod non ita fuit in Angelis malis, qui potius illa demeruerunt; nec sola ratio misericordiæ aliud persuadere debet, quia in Angelis sunt multæ causæ, ob quas rigoris justitiæ major est habenda ratio, et ad hoc valent speciales causæ, quas Patres reddere solent, propter quas Deus magis Angelos, quam homines peccantes deseruit. Una est, quia Angelus, cum sit libera corporis impedimentis, et perspicacius, ac facilius res intelligat, turpius cadit : qua ratione utuntur Gregorius, Isidorus, Damascenus, Nissenus, seu Nemesius et Cassianus, locis citatis, et Augustinus seu auctor de mirabilibus sacræ Scripturæ. Alia ratio est, quia Angelus eligit vehementi conatu, et ideo difficillime, et ad minimum multo difficilior, quam homo, a proposito semel concepto recedit; quam rationem indicat Cassianus supra, et amplectuntur Richardus, Durandus et non-

nullii alii scholastici, et ad eam reduci debet ratio D. Thomæ ex inflexibilitate sumpta. Tertia congruentia esse potest, quia Angeli in creatione sua longe majora dona gratiæ receperunt, quam homines, ut ex loco Ezech. 18, et ex aliis supra dictis de Gratia Angelorum constare potest. Et consequenter in secundo instanti omnes vehementer vocati, et excitati sunt juxta proportionem ad gratiam, quam receperant, ut in illa perseverarent, ac crescerent : quæ ratio etiam sumitur ex Patribus citatis.

24. *Quarta. —* Accedit, quod si aliquod auxilium excitans, majus etiam in ratione auxilii, datum est sanctis Angelis post factam secundam electionem ad perseverandum, vel progrediendum in illa, totum illud fuit auxilium solius salvationis, et sanctificationis, (ut sic dicam) et non fuit auxilium redemptionis; ideoque et consentaneum fuit statui, et bono usui gratiæ sanctorum Angelorum, et potuit etiam propter merita Christi prævisa dari; at vero specialius auxilium ad resurgendum a peccato, si Angelis daretur, ad auxilia redemptionis pertinisset, et per Christum, ut redemptorem, atque adeo per passionem, et mortem ejus prævisam dandum esset : non potuit autem hujusmodi esse, et ideo datum non est. Subsumpta propositio in hoc datur, quod Christus non fuit redemptor Angelorum, nec pro eis mortuus est, ut ex Scriptura colligitur, et docent Patres, qui varias rationes reddunt, propter quas Deus voluit homines redimere, et non Angelos, quas retuli in 1 tom., 3. p., disp. 4, sect. 1, quæ videri possunt, nam ad confirmandam præsentem assertionem conducunt.

25. *Conficitur jam integra ratio pro assertionem. —* Ex his ergo omnibus simul sumptis sequens ratio confici potest; quia Angeli peccando, licet non fuerint physice (ut sic dicam) facti inflexibiles, fuerunt saltem moraliter obdurati, et consequenter excæcati, ut moraliter loquendo, de malo suo prudenter cogitare non possent; et quamvis absolute non caruerint auxilio sufficiente, nec libertate cessandi a peccato, caruerunt tamen peculiari auxilio moraliter necessario contra obdurationem, et excæcationem; ac deinde brevissimam moram habuerunt ad resipiscendum : ergo quamvis physicam potestatem, et libertatem intra illam moram habuerint, moraliter evidens est, nullum resipuisse; quod potest declarari exemplo hominis obdurati et excæcati, qui cum solo sufficiente auxilio gratiæ generali, et communi

relinquitur: nam is, etiamsi per multum tempus in via relinquatur, moraliter nunquam convertetur, si amplius non juvetur, et aliquando hæc impotentia moralis talis est, ut infallibiliter nunquam habeat effectum, ut ex materia de gratia supponimus. Talem ergo impotentiam in Angelis peccantibus fuisse, verisimillimum est; et quamvis ex hoc discursu in rigore metaphysico (ut sic dicam) non concludatur evidenter, nullum peccantium Angelorum retractasse factum, nihilominus sufficientem causam reddit, ob quam id fuerit non solum, ut in pluribus contingens, sed etiam moraliter in omnibus: ideoque de facto Deum scientia conditionata prævidisse, suum auxilium sufficiens non fuisse futurum efficax in aliquo ex Angelis sic prave dispositis. Hoc ergo modo pro materiæ capacitate sufficiens ratio redditur universalis impœnitentiæ omnium peccantium Angelorum: aliunde nihilominus ipsius effectus, seu eventus majori certitudine, magisque infaillibili supposita.

26. *Ad probationem in contrarium positam a num. 2.* — Atque ita etiam responsum est ad totam rationem dubitandi in principio positam. Concedimus enim, intra illam moram secundam, in qua via Angelorum duravit, potuisse actum peccandi retractari, quantum fuit ex parte durationis viæ: neque caruisse Angelum physica libertate ad id faciendum, nec Deum intra eandem moram illi denegasse omnino sufficiens auxilium gratiæ communissimum. Nihilominus tamen tam brevem fuisse moram, et bonum usum libertatis tam impeditum, et auxilium tam tenue, ut omnibus pensatis in omnibus, et singulis peccantibus Angelis fuerit moralis impotentia convertendi se, quæ facile potuit omnes, et singulos facere pertinaces. Neque illa impotentia Deo tribuenda est, se ipsis Angelis, qui se præcipitarunt, quia Deus non tenebatur, aut diuturniorem viam, aut majus auxilium concedere, quin potius ostensum est, in utroque juste, ac misericorditer, et sapienter egisse.

CAPUT II.

QUANDO MALI ANGELI DAMNATI SINT, ET ULTIMO SUPPLICIO AFFECTI.

1. *Prima sententia.* — Duas sententias extreme contrarias in hoc puncto invenio. Prima est, Angelos in eodem instanti, in quo peccarunt, fuisse damnatos. Quod intelligit hæc sententia de eodem instanti, etiam secundum

coexistentiam ad nostrum tempus, ita ut culpa, non duratione, sed tantum natura pœnam, et damnationem antecesserit. Referuntur pro hac sententia Doctores, qui dixerunt Angelos malos in primo instanti suæ creationis peccasse. Sed illi non tam clare loquuntur de pœna, sicut de culpa, ut supra vidimus, ubi sententiam illam improbavimus. Et ita ex ibi dictis constat, Angelos non fuisse damnatos, nec punitos in instanti, in quo creati sunt. Quia in illo non peccarunt; ergo nec pœnam receperunt, nam Deus neminem punit, priusquam delinquat. Et quamvis in bonis meritis admitteretur anticipatio præmii, propter merita prævisa, in malis talis anticipatio pœnæ admitti non posset: tum quia non est secundum justitiam, et misericordiæ repugnat, tum etiam quia talis est damnationis pœna, ut persona ibi reddatur impotens ad bene operandum, ut infra videbimus.

2. Illam ergo sententiam maxime defendunt Cajetanus, d. quæst. 63, art. 6, et Ferrariensis 3, contra Gent., cap. 110, quos nonnulli moderni sequuntur. Fundantur imprimis, quia in eodem instanti mali Angeli receperunt ultimam pœnam, in quo boni præmium acceperunt, quia simul omnes a Deo dijudicati sunt, et justitiæ ratio in hoc postulat æqualitatem, seu proportionem: sed boni Angeli statim in secundo instanti receperunt præmium, ut dicti auctores opinantur; ergo et mali pœnam. Imo in nostra etiam sententia non videtur esse repugnantia inter pœnam et peccatum, quæ inter meritum et præmium ultimum invenitur, quia potuerunt Angeli peccatum amittere non solum gratiam, sed etiam fidem et spem; ergo potuerunt etiam puniri ultima pœna, præsertim damni, quæ in privatione omnis gratiæ et gloriæ consistit. Et declaratur, quia homo privatur gratia in eodem instanti, in quo peccat mortaliter, quæ privatio pœna est, et de se, seu ex parte hominis est perpetua; ergo fieri etiam potuit, ut Deus definita voluntate statim voluerit illam esse æternam et irremissibilem, ac subinde esse ultimam damnationem.

3. *Secunda sententia sine auctore, demones non damnari usque ad diem Judicii.* — Secunda sententia esse potest, Angelos desertores non solum non fuisse in eodem instanti punitos, verum etiam nondum recepisse ultimum suorum meritorum supplicium, neque usque ad diem Judicii fore damnandos. Quæ sententia tribuitur Hilario, can. 8, in Matth., circa illa verba: *Venisti huc ante tempus torquere nos? Proclamant enim, ait Hilarius, cur sedem invi-*

deat, cur ante judicii tempus infestet. Invenio etiam pro hac sententia relatos Justinum, Irenæum, Lactantium, Eusebium, ac Nicephorum, sed nihil tale apud eos retuli, neque Hilarius id dixit, ut ex citatis verbis satis constat. Dictam ergo sententiam apud nullum Catholicum auctorem invenio, licet referri soleat. Potuit vero fundari, quia nondum factum est de malis Angelis judicium. Ait enim Petrus, 2 ep., cap. 2: *Adhuc in judicium reservari*, et Judas similiter dixit: *Reservari in judicium magni Dei*, quamvis in vinculis, tanquam in carcere reservati sint. Unde licet e cœlo ejecti sint, nondum sunt in infernum detrusi, sed in hoc aere libere discurrere permittuntur, ut colligitur ex Ephes. 6, et 1, Petr. 5, et consequenter nondum videntur pati pœnam ignis. Et fortasse loquens Christus de illo igne, Matth. 25, ideo non dixit, *qui cruciat diabolum et Angelos ejus*, sed *qui paratus est diabolo et Angelis ejus*, et Petrus, dicta 2 epist., cap. 2, dixit reservati in judicium *cruciandos*, indicans, nondum cruciari ultimo supplicio. Unde Cajetanus in eum locum sensit, saltem majorem cruciatum reservatum esse dæmonibus in die Judicii.

4. *Assertio prima, Angelos in ipso instanti peccati non fuisse ultimo punitos.* — Primo vero dicendum est, Angelos non fuisse damnatos ultima pœna in eodem instanti, in quo peccarunt. Hæc est communior sententia theologorum in 2, d. 4 et 5, præsertim Scoti, quem sequuntur Gabriel, Bassolis et alii: sequiturque ex dictis a nobis de bonis Angelis, retorquendo fundamentum prioris sententiæ. Nam præmium, et pœna simul bonis et malis Angelis data sunt, sed Angeli boni non receperunt præmium in secundo instanti; ergo neque mali Angeli pœnam. Consequentia evidens est, et minor in superiori libro capite primo probata est: majorem autem etiam auctores prioris sententiæ ut veram supponunt, et per se quidem est valde probabilis, quia (ut sæpe dixi) Deus ex se a principio omnibus Angelis uniformiter providit, et ideo (ut recte supra notavit Scotus) omnibus Angelis eandem moram certam, ac definitam præfixit, sicut hominibus eundem terminum viæ statuit, scilicet mortem: ergo Angeli omnes simul ad terminum viæ pervenerunt, ac proinde simul præmium, vel pœnam acceperunt. Et confirmatur quia Deus non magis accelerat pœnam, quam præmium; ergo si non dedit præmium in eodem instanti meriti, neque pœnam intulit simul, et in eodem instanti, in quo peccatum commissum est.

5. *Probatur secundo.* — Unde arguitur secundo, quia etiamsi daremus (quod non concedimus) fieri posse, ut pœna hæc ultimæ damnationis simul in primo instanti culpæ inferatur, nihilominus non apparet verisimile ita factum esse. Quia imprimis nulla hoc auctoritate fundatur, quia neque in Scriptura, neque a Patribus indicatur, et deinde non est consentaneum divinæ providentiæ, et sapientiæ, quia est nimis rigor, et non necessarius, neque ulla verisimili ratione fundatus. Item quia Angeli in cœlo peccarunt, in illo ergo instanti, in quo peccarunt, in cœlo extiterunt, quia non potuerunt pro eodem instanti ibi operari, et locum deserere: nam hoc claram involvit repugnantiam. Non est autem verisimile in ipso cœlo incepisse intrinsece puniri pœna inferni. Quod imprimis de pœna sensus, seu ignis probatur, quia licet fortasse possit per ignem inferri in loco distante a gehenna, nihilominus valde indecens, et incredibile est, ut usque ad cœlum empyreum, vel etiam stellatum pertingerit. Unde majori ratione, neque pœna damni debuit eis in eodem cœlesti loco inferri; prius ergo mali Angeli e cœlo ejecti sunt, et tunc damnationis pœnam acceperunt.

6. *Probatur tertio.* — Tertio, et præcipue probatur, quia propria pœna æternæ damnationis includit aliquid formaliter repugnans dispositioni necessariæ ad peccandum; ergo non potest inferri in eodem instanti, in quo peccatur, merendo talem pœnam, quia contradictoria non possunt esse simul in eadem duratione reali. Assumptum probatur, quia Angelus in illo primo instanti, in quo peccavit, simpliciter loquendo, potuit non peccare, sed in statu damnationis est jam impotens ad non peccandum, quia per talem pœnam obstinatur voluntas in malo, ut infra videbimus; ergo non potuit esse simul talis pœna cum primo peccato Angeli, neque in primo instanti, in quo commissum est. Quia non potest voluntas in eodem instanti esse simpliciter libera ad bene, vel male operandum, merendum, vel demerendum, et esse in malo obstinata. Dices, imo in eodem instanti prius natura potest voluntas non peccare, et posterius natura actu peccare, et consequenter jam non potest non peccare. Respondeo, hanc impotentiam solum esse in sensu composito, id est, pro illo tantum instanti, et ex suppositione actus, de qua impotentia verum est, non repugnare formaliter cum potestate non efficiendi talem actum. At vero obstinatio damnationis non hanc solum impotentiam includit, sed absolute excludit